

Színházpedagógiai jegyzetek/2.

– a 7. Gyermek- és Ifjúsági Színházi Szemle kapcsán –

Kaposi László

2013. november 18-24. között hetedik alkalommal jött létre a Gyermek- és Ifjúsági Színházi Szemle. (A *teremtést* minden alkalommal nagyjából a nulla közeléből, vagyis előlről kell kezdeni: az, hogy éppen megvalósul, az a jövőre nézve semmilyen biztosítékot nem jelent.) A Marczibányi téri intézmény két évente megrendezésre kerülő fesztiválja valamikor réges-régen azzal a (kettős) céllal indított útnak, hogy teret adjon a gyermekeknek játszó hivatásos társulatok kamara- vagy stúdióelőadásainak, továbbá, hogy ezzel együtt szolgálja a potenciális befogadó közművelődési intézményrendszert: segítse őket a választásban a gyerekeknek szóló legjobb előadások, a színházi érték felmutatásával. Mögöttes gondolat volt, hogy ami a Marczira befér, az jó néhány másik közművelődési intézménybe is befér majd. Főleg akkor, ha úgy válogatnak a szemlére, hogy figyelnek a lehetőségekre és a korlátokra: nem felejtik el (teljesen) a befogadó intézmények méretét, technikai és személyi feltételeit, anyagi lehetőségeit mint szempontokat, amelyek időnként mindent felülírnak.

A szemle programja az évek során jelentősen bővült: az ifjúsági előadásokat amúgy sem lehet merev határokkal elválasztani a gyerekeknek szóló színházról, természetes lépés volt, hogy ezek is egyre inkább a szemle részévé váltak. (És ez a szemle nevének változásával is együtt járt.)

Változások voltak az intézmény élén, Szakall Juditot Németh Katalin, majd Dolhai István követte. Átszervezések is voltak, kint és a bent egyaránt: a közművelődési intézmények szerepe, lehetőségei egyaránt jelentős mértékben változtak, és időnként úgy tűnik, mintha a színház funkciói is módosulnának. Ami nem változott: a szemle maradt, és maradt annak szervezője is: Juszcák Zsuzsa. (Csendesen megjegyezzük: Zsuzsának nem ez az egyetlen rendezvénye, ami erőst kinőtte magát, a hazai kulturális élet részévé vált: ilyen volt a Színház-Dráma-Nevelés, amit az utolsó két évet leszámítva majdnem két évtizeden keresztül ő „szerelt ki”, sokáig volt a budapesti gyermekszínházok találkozójának gazdája, a Színházi lecke című sorozat az ő munkája, a kezdetektől, és akkor most nem beszélünk másról, például a drámapedagógiai tanfolyamok szervezéséről, illetve a színjátszó csoportjairól.)

A válogatás (ki ne tudná, nem tartozik a leginkább hálás feladatok közé) sok variációját próbálta ki az intézmény: voltak olyan évek, amikor egy-egy fő látta el ezt a feladatot. (Ennek országos divatja volt, a szemle sem állt ellen, bár kezdettől látható és tudható volt, hogy nem így, nem „egyemberesen” kellene ezt csinálni...) Az utóbbi években „szemletanács” néven három „állandó munkatárs” végezte ezt, akiknek a tevékenysége nem állt meg a klasszikus előzsűrizésnél: a szemlének végig gazdái voltak. Volt olyan szemle, ahol a válogatás maga rendkívül sok vitával-veszekedéssel, nehezen elért kompromisszumokkal járt együtt. De rögtön itt megjegyezzük: nem az idejé esztendő volt az!

A szemle időpontja az eddigiekben rendre tavaszra esett: az évad elején meg lehetett hirdetni, kényelmesen lehetett válogatni, élő előadások megtekintése alapján. Volt idő a szervezésre (bár arra elég soha nincs), lehetett számítani rá, gondosan meg lehetett választani azt az időszakot, amikor nincs más jelentős színházi esemény (ez sem könnyű, mert újabban tavasszal ezek egymást érik).

Idén minden másképp alakult: az anyagiak bizonytalan volta miatt csak a nyár elején lehetett kiírni a szemlét, akkortájt, amikor éppen bezárnak a színházak. Vagyis egyértelmű volt, hogy ha lesznek jelentkezők egyáltalán, a válogatás csak felvételek alapján történhet. Ami minden színházi ember számára kész tragédia, hiszen be kell iktatni egy másik művészet eszköztárát... színházat nézünk filmről, ráadásul nem egyéni passzióból tesszük, hanem tétje van az egésznek... Kérdés volt az is, hogy mennyiben korlátozza a szemle meritését az, miszerint csak olyan előadások jöhetnek szóba, amelyek átkerülnek a következő évről is (a régié esetleg már nem, az újak még nem).

Sok bizonytalanságot jelentett az is, hogy hová érdemes tenni a rendezvényt. Szerencsére a kezdeti elképzelést, miszerint szeptemberben kellene megszervezni azt, hamar leváltotta egy olyan koncepció, hogy kerüljön későbbre, más, ismert rendezvények miatt november közepére-végére.

Mindezekkel együtt, vagy mindezek ellenére ez a lehetetlen időpontban kiírt és a hagyományoktól eltérően őszre szervezett, jobbára DVD-k alapján (tudjuk, nonszensz) válogatott szemle hozta az egyik legjobb kínálatot, ez lett talán a legnagyobb szakmai érdeklődéssel kísért, többnyire jó hangulatban zajló bemutató-sorozat, olyan szakmai találkozókkal, amelyek a dolgokat nem kenték el, de mégis bé-

készen folytak (egyetlen erősen békétlen eseményt leszámítva, de az legalább nem tartott sokáig, és nem is ismétlődött).

A szemle előtt, annak műsorfüzete számára írtam a következőket (ez a vágatlan változat – néhány olyan elemet is tartalmaz, ami hely hiányában nem került be): *Az évad legjobbjai között nyilvántartott, vagyis a különböző díjakkal annak nyilvántartott előadásokból gyakran éppen csak a gyereket felejtik ki – régebben ez meglepetés, kellemetlen felfedezés volt számomra. Ma már az időnként visszatérő háttáselemek közé tartozik: tudom, várható... Mintha a gyerekeknek, fiataloknak játszó színházak igazából jó felnőtt előadást szeretnének létrehozni, és amikor ez éppen sikerül, akkor a teljes szakma – alkotók, zsűri, kritikus, és aki még van a környéken – büszkén és boldogan áll mellé vagy mögé. Felső-rakoznak, és pajzsként, fedezékként használva az esedékes sikerelőadást, lelkesen mutatják, ez vagyunk mi.*

Nos, az a remény éltet, hogy a szemle előadásai nem ebbe a kirakatba készültek, és nem is oda tartoznak. Remélem, olyan előadásokat láthatunk majd, melyek létrehozása során az alkotók nem feledték, hogy kiknek készítik azt, amit éppen. Olyanokat, amelyek nem csak a szakmai önbecsülés végett készültek, persze azért is, arra építve, de közben a célközönség igényeit, életkori sajátosságait messzemenően figyelembe véve jöttek létre.

Nagyon jó lenne, ha a szemle ebben az évben is jelentős szakmai fórummá válna! Sok a megbeszélendő, a közös ügy. Jó lenne szót ejteni (a szakmai beszélgetéseken) például arról, hogy magát a bábművészetet redukálja sok-sok társulatunk azzal, hogy kényszeresen követi előadásaiban a színházi divatot: valahol a távolban felnőttek játszanak, többnyire sivár alapruhákban, lehajtott fejjel, 20 centis bábokat maguk előtt tartva. Hátha a szakmai egyeztetések hatására gyakrabban látunk majd megint felemelt fejű bábost. És olyant is, aki nemcsak ismeri-tudja a bábszínház klasszikus technikáit, hanem használja is azokat.

Nagyon jó lenne, ha a színházi nevelési társulatok szakmai színvonalára érnének fel (sok munka kell hozzá) a színházpedagógiai programok! Beszélhetnénk arról, hogy ennek mi lehet az akadály.

Arról is jó lenne beszélni, hogy (pénzen kívül) mi kellene ahhoz, hogy a gyerekeknek játszó csapatok tevékenységében nagyobb arányban jelenjenek meg az előadás mellett mást is kínáló produkciók.

Foglalkozhatnánk azzal is, hogy hová tűntek az előző években tantermi színházi munkával vagy annak szándékával tömegesen (valóban százával!) jelentkezők: vannak-e még, és ha igen, akkor miért nem gondolták saját, fontos bemutatkozási lehetőségüknek a szemlét, miközben annak kiírása erőteljesen jelezte is a támogatás szándékát.

És az is jó lenne, hogy a szemle, amelyik a művészek mellett kezdetektől figyel a művelődés szervezőire is, arról is szólhatna, hogy milyen érvényes formákban lehet és érdemes találkozni a gyerekekkel, fiatalokkal: mit tudnak ehhez hozzátenni intézményeikkel és egyre nyomorultabb anyagi lehetőségeikkel a közösségi művelődés színterei.

Ha a fentieknek akár csak egy részére reflektálni tud ez az egyhetes, szokatlan módon novemberre került gyerek- és ifjúsági színházi rendezvény, akkor már érdemes volt érte megszervezni, létrehozni, dolgozni.

Szemle, ami jó esetben ünnep lehet a résztvevők és nézők számára. Vagy ha nem, akkor legalább a szebb hétköznapiak közé tartozó...

Jóféle személyes kívánságlista ez itt. Nézzük meg – elszámolásként, ha úgy tetszik –, mi vált valóra belőle!

- Olyan előadásokat láthatott a gyermek és ifjú „nagyérdemű” amelyek neki készültek, és nem a kirakatdarabokat. A hétköznapi gyakorlathoz képest ritka volt a „túlméretes” életkori sáv megadása: amikor nem csak azok kerülnek be a nézőtérre, akik valóban szól az előadás, hanem azok, akiket a színházi szervezés – pl. a nézőszám emelése, a bevétel növelése, avagy csak önmaguknak, esetleg a vezetőknek való bizonyítás miatt – képes bevinni.
- A bábos szakmát érintő formanyelvi vitákra nem került sor. Utalások voltak erre, többek részéről is, de ennek kifejtésére más, feltehetőleg szűkebb szakmai kör lesz majd hivatott. Ha egyáltalán megbeszélés kell hozzá. Ha nem elég a jelenlegi visszajelzés...

- A szemle rangos szakmai fórummá vált. (Ez ügyben lásd a következő bekezdéseket is – ezek árnyalják a képet.)
- A szakmai beszélgetéseket leszámítva nem vált más formában is szakmai fórummá a szemle: nem volt olyan rendezvény, mint például a hatodik szemlén tartott színházpedagógiai fórum, ami jelentős lökést adott az ezen a területen végzett hazai munkának (és azóta is számos formában felemlgetett hivatkozási alap, viszonyítási pont). A szemle két évvel ezelőtt elvégezte ez irányú tevékenységét: felhívta a figyelmet arra, hogy a színházpedagógia elért hozzánk, nemcsak kezdeményei, hanem eredményei is vannak, tessék vele számolni. Aktuális példa: az idei szemlét megelőző héten, illetve – sajnálatos módon – a szemle utolsó két napjára is szerveztek szakmai fórumokat: egy nagyobb színházi nevelési és egy kisebb színházpedagógia konferenciát (é. ezen a területen az idei szemlének nem volt aktuális feladata).
- (A szakmai beszélgetések a klasszikus zsűrizési rendben folytak. Ami nincs mindenütt, de itt igen: volt egy „előénekes”, aki felvezette a beszélgetést, ezzel a saját ízlése szerint, gyakran nem mindenki által kívánt módon egy időre tematizálta is azt, majd a zsűri mindegyik tagja elmondta a magáét, és ha akartak, akkor hozzászóltak a szemletanács tagjai, az érintettek, illetve mellettük bárki más a jelenlévők közül. Lehet más formákkal is kísérletezni, de gyakran volt 20-30 fő feletti a szakmai beszélgetés résztvevőinek száma: ekkor a frontális formák nem igazából tesznek mást lehetővé... Hiába ülünk körben, ha a létszám miatt formális eseménnyé válik a szakmai: példának okáért nem lesz belőle baráti beszélgetés. Legfeljebb a hozzászólások sorrendisége, esetleg stílusa lehet kérdéses...)
- Ebben az évben nem volt olyan rendezvény sem, amire az előző szemléken rendre sor került, ami összehozhatta volna a közművelődés és a színházak képviselőit. Egyáltalán: úgy tűnt, hogy a szemle kezdetektől meglévő közművelődési funkciója mintha gyengült volna. De lehet, hogy ez csak a formák kereséséről szól, arról, hogy ezt ma már másképp kell csinálni. Végül is egy adatbázis, egy netes ajánlás bárhol bárki számára, bármikor elérhető, az ajánlott előadások állományában való tematikus keresés egyszerűen megoldható. Ehhez ma már nem kell ajánlófüzetet vagy könyvet kiadni. Sőt határozottan papírpazarlásnak tűnik az időszaknak (az adott év előadásainak) könyvben történő rögzítése, hiszen az feltehetőleg már a kiadás pillanatában, de lehet, hogy még előbb, az adatgyűjtés szakaszában elavul, fél éven belül pedig biztosan. (Ehhez képest nemrégiben jelent meg egy kiadvány, amely több mint 200 oldalon keresztül, mint egy telefonkönyv, a színházak nevének rendje szerint – vagyis a legnagyobb szakmai rendezetlenséggel – az aktuálisan látható programokat sorolja, ismerteti.) Ennél sokkal fontosabb lenne az aktuális keresési lehetőség megteremtése, amire ma még nincs példa, legfeljebb hosszas internetes keresgélés után lehet valamiféle képet kapni, és akkor is jobbra a műsorajánló portálok anyagából válogathatunk. Ezekon az oldalakon nem biztos, hogy a minőség jelenik meg, könnyen lehet, hogy sokkal inkább a pénz dominál, kinek volt megfelelő anyagi ereje önmaga, illetve a produktuma hirdetéséhez. Ahol mindenki azt jelentet meg magáról, amit éppen nem szégyell kimondani, vagy bevállalni, akkor az sokkal inkább a marketinggel kapcsolatos személyes vagy intézményi, szervezeti hozzáállásról szól, mintsem az egyes előadások szakmai értékeiről. Ilyen szempontból még az a három lépcsős rendezés is, amit a Szemletanács képvisel, messzemenően szakmai alapúnak számít: *a)* meghívásra, bemutatásra érdemes előadások; *b)* ajánlásra érdemes előadások; *c)* mindazon előadások, amelyek nem fértek bele a két fenti kategóriába. Nem kérdés, ennél sokkal cizelláltabb rendezést tenne lehetővé egy a napi aktualitásra és használhatóságra figyelő, azt megcélzó adatbázis.
- Nem adott válasz a szemle arra a kérdésre, hogy hová tűntek az utóbbi években nagy számmal jelentkező, tantermi keretek között tartott előadásaikhoz feldolgozó foglalkozásokat is csatoló társulatok. Talán nem is az eltűnésükről kellene beszélni, hanem a feltűnésükről, és arról, hogy miért nem jelentkeztek a szemlére. Lehet, hogy a tantermi színházi bemutatókra az előző években jelentkező társulatok jelentős részének nem is létezik tantermi színházi tevékenysége. Csak azért számolhattunk velük, mert a Tantermi Színházi Szemle 2011-ben és 2012-ben lehetővé tette a *projektekkel* történő pályázást is, vagyis nem csak kész produkciókkal lehetett nevezni. „Ha adtok rá pénzt, akkor csinálunk valamit. Annyit, ami egy projekt prezentációjához kell, összeszedünk majd, mesélünk 20 percet, és leadunk egy dokumentációs fájlt, akár egy-egy jelenetet is mutatunk,

de minden mást csak akkor, ha megszavazzátok a támogatást, ha díjaztok bennünket.” („Mert egyébként nem áll módunkban – hisz nincs miből.” – és tegyük hozzá, ez valóban erős érv.) Ezzel szemben a Gyermekek- és Ifjúsági Színházi Szemle csak a kész produkciókkal történő pályázást tette lehetővé: a nevezéssel együtt be kellett küldeni a produkcióról készült videofelvételt. Ez, úgy tűnik, annyira erős szűrő volt, hogy alig érkezett olyan felvétel, amin feldolgozó programot is láthattunk volna – hiába jelezte a szemle kiírása, hogy preferálja az ilyen tevékenységet.

- (Az utolsó ponttal nem azt akarjuk mondani, hogy nincs értelme projektek támogatásának, dehogyan nincs: a jelenlegi szemle mezőnyében több olyan előadás is szerepelt, ami a létrejöttét köszönheti a Tantermi Színházi Szemlének: ott, két évvel korábban, projekt formájában pályáztak velük alkotók. Csak arra szeretnénk utalni, hogy a projekttel jelentkező társulatok nagy száma félreértésekre adhat okot: léteznek, működőnek tekinthetjük őket, miközben esetleg nincs is ilyen irányú működésük, csak letettek egy szándéknyilatkozatot az asztalra. Kissé „profán” megközelítéssel: az életben maradás, a túlélés érdekében azt mondják a társulatok, hogy ha most éppen erre adnak pénzt, akkor ide soroljuk magunkat... Máskor máshová.)

(folytatjuk)

...hol, milyen formában és milyen gyakorisággal közzétéve kételyeket és eredményeket, újabb kérdéseket és válaszokat, az bizonytalan...

Dráma-retró

Iskolakultúra, 2003. 11. szám

Köszönjük az Iskolakultúrának, hogy lehetővé tette a tíz évvel ezelőtti szakmai vitát indító írással utánközlését. A vita folytatásában a témához hozzászólt még Püspöki Péter (*Két történet; Iskolakultúra, 2004/2.*) és Balogh Tibor (*Melyik labdán pattog a térfél?; 2004/10.*).

Sz. Pallai Ágnes

Mégis csak színház?!

Az angol drámapedagógia történetéből

A drámapedagógia művészetpedagógia, mely a színházművészet kifejezőeszközeinek használatával ér el komplex nevelési célokat. A drámafogalkozások résztvevői szimbolikus játékos cselekvések során, elképzelt, „mintha” helyzetekben jelenítenek meg kitalált szereplőket, szerepeket, azért, hogy a játékból tanulni lehessen. A fikció, a megjelenítés és a szerepvállalás – egyszóval a színjátszás – a dráma tét nélküliségével, játékoságával együtt meghatározó jegyei a drámapedagógiának.

A színjátszás nevelő hatásának gondolata nem mai keletű, a dramatikus nevelés történetét Richard Courtney (1968) alapvető munkájában egészen a „régii görögökig” vezeti vissza. Az elmúlt évszázadokban a magyar neveléstörténetben is nyomon követhető az iskolai színjátszás és az „iskoladráma” hagyománya, melyben „a reprodukív tanulás” elve alapján a drámairodalom klasszikusainak betanulása, színpadra állítása és közönség előtti bemutatása kapott pedagógiai szerepet.

Az évszázados hagyomány ellenére a drámapedagógia „új” tantárgy az iskolai tananyag-

ban, és „fiatal” tudományterület, mely máig tartó küzdelmet folytat az elfogadtatásért és keresi helyét a hagyományos tudományok rendszerében. A mai értelemben vett pedagógiai célú dráma gondolata Angliából származik, az 1950-es évektől kezdve jelenik meg az angliai iskolai oktatásban. Jelölésére az angol nyelvű szakirodalomban sokféle kifejezést találunk (Drama in Education, DIE, educational drama, drama education, classroom drama, informal drama, developmental drama, curriculum drama, creative dramatics, creative drama, role drama, improvisation vagy process drama), attól függően, hogy a drámát alkalmazó pedagógus konkrétan milyen nevelési célokat tűz ki, és pontosan milyen tevékenységeket állít a foglalkozások középpontjába. A drámapedagógia gyakorlati szakemberei és teoretikusai szakítottak a tradicionális, „színházi” szemlélettel, és drámán nem az irodalom harmadik műnemét, a dialógus-fomában megírt, színpadra szánt irodalmi mű szövegét értik, hanem – a szó eredeti jelentéséből kiindulva – magát a szimbolikus játékos cselekvést, melynek gyökere-